

**ANALIZA PRIMJENE
KZ KLEVETA**

2024

Autor: Aleksandar Jokić

ANALIZA PRIMJENE KZ KLEVETA

U 8. mjesecu 2023. godine stupile su na snagu izmjene Krivičnog zakonika Republike Srpske kojima je kleveta rekriminalizovana, a kao krivično djelo predviđeno je i iznošenje ličnih i porodičnih prilika. U toku postupka usvajanja izmjena i dopuna Krivičnog zakonika Republike Srpske („KZRS“) novinari, nevladini aktivisti i borci za ljudska prava su s pravom upozoravali na negativne posljedice koje bi ovakvo zakonsko rješenje moglo da uzrokuje, ali i na moguće zloupotrebe ovih odredaba ne samo od državnih funkcionera, nego i od samih građana.

Bojazan je bila da će zbog nepostojanja takse za podnošenje krivične prijave i nepostojanja posljedica ako se ustanovi da je prijava neosnovana, veliki broj lica pribjegavati ovom vidu razračunavanja sa licima čije mišljenje im ne prija ili ih vrijeđa. Alternativa bi bila građanskopravna zaštita koja podrazumijeva plaćanje takse, troškova postupka te mogućnost snošenja troškova postupka suprotne strane u slučaju neuspjeha u postupku. Samo finansijski gledano mnogo je isplativije podnošenje krivične prijave nego građanske tužbe zbog naknade štete usljed klevete.

Sve ovo je prema upozorenjima, moglo da dovede do efekta „lijevka“ gdje bi veliki broj krivičnih prijava dolazio do malog broja tužilaca i prolazio kroz filtere koji nisu jednostavni što bi sve zagušilo tužilaštva i onemogućilo rad po ovim predmetima. Pomenuti „filteri“ jesu elementi bića krivičnih djela koji svi kumulativno moraju biti ostvareni da bi bilo riječi o postojanju osnovane sumnje da je počinjeno krivično djelo (nivo izvjesnosti dovoljan za podizanje optužnice). Da se podsjetimo ovih krivičnih djela:

Kako je to članom 208a. KZRS propisano, krivično djelo klevete čini onaj koji „o drugom licu iznosi ili pronosi nešto neistinito, znajući da je riječ o neistini, identifikujući to lice trećim licima na jasan način, i na taj način pričinu štetu ugledu i časti tog lica“.

Da bi moglo da utvrdi osnovanu sumnju da je neko lice počinilo ovo krivično djelo, tužilaštvo mora da utvrdi postojanje svih elemenata bića krivičnog djela i to:

- da je lice učinilo javno iznošenje ili pronošnje;
- da je u tom iznošenju ili pronošnju bilo riječi o drugom licu;
- da je to lice trećim licima identifikovano na jasan način;
- da je to što se iznosi ili pronosi neistina;
- da je lice koje iznosi ili pronosi znalo da je u pitanju neistina u trenutku kada je učinilo iznošenje ili pronošnje;
- da je tim iznošenjem ili pronošnjem pričinjena šteta ugledu i časti trećem licu.

Sve ovo se mora utvrditi da bi se moglo govoriti o postojanju osnovane sumnje da je neko lice počinilo ovo krivično djelo.

Takođe, krivično djelo iznošenje ličnih i porodičnih prilika iz člana 208b. KZ RS propisuje da ovo djelo čini „ko iznosi ili pronosi štogod iz ličnog ili porodičnog života nekog lica što može škoditi njegovoj časti ili ugledu, a što nije, niti može predstavljati činjenice koje su od opravdanog interesa“.

Analogno ranije objašnjenom, elementi bića krivičnog djela koji ovdje moraju biti ostvareni da bi se govorilo o osnovanoj sumnji da je neko lice počinilo ovo krivično djelo su:

- da je lice učinilo javno iznošenje ili pronošnje;
- da se izneseno ili proneseno odnosi na činjenice iz ličnog ili porodičnog života nekog lica;
- da izneseno ili proneseno može škoditi časti ili ugledu tog lica;
- da izneseni ili proneseni podaci nisu niti mogu biti od opravdanog interesa.

Ove elemente je bitno imati u vidu kada se radi analiza primjene predmetnih krivičnih djela u prvoj godini primjene. Prije svega, neophodno je ovo posmatrati iz vizure novinara koji su, kao najveći praktikanti slobode izražavanja, najviše „na udaru“ ovakvih odredaba. Na udaru su kroz „preventivno“ djelovanje odredbe koja utiče na novinare da ozbiljno razmisle da li će neku vijest ili intervju da objave ili neće. Takođe, na udaru su i kroz represivno dejstvo odredbe jer je nemali broj novinara već prijavljen, odnosno podneseni su prijedlozi za njihovo krivično gonjenje po osnovu ovih krivičnih djela. U slučaju nepostojanja prakse i u iščekivanju te prakse, niko ne zna koliko ozbiljno će bilo koji od elemenata bića krivičnih djela biti tretiran. To neznanje vodi ka strahu i neizvjesnosti, to opet ka većem oprezu, da bi konačna posljedica bila autocenzura.

Budući da u krivičnom postupku do trenutka saslušanja osumnjičenog (što je već faza istrage koja se sprovodi) osumnjičeni nije zvanično upoznat sa činjenicom da se protiv njega vodi istraga ili da je podnesen prijedlog za njegovo krivično gonjenje, mnogi novinari rade u permanentnom strahu i neizvjesnosti. Ovome u prilog govori i činjenica da su u prethodnih godinu dana podnesene 122 krivične prijave sa prijedlozima za gonjenje navedenih krivičnih djela, a da javnost ni novinari nemaju podatke protiv koga, zbog čega i ko je podnio ove prijave sa prijedlozima.

Budući da tužilaštva nisu u obavezi da iznose podatke o tome ko su lica protiv kojih su podnesene prijave, javnosti ali i novinarima ostaje samo da nagađaju koji broj od ovih prijava se odnosi na novinare, koji na aktiviste, a koji na druga fizička lica.

Brojka od 122 krivične prijave za ova nova i u praksi nepoznata krivična djela već u prvoj godini primjene ukazuje na ono što su novinari i građanski aktivisti ukazivali u samoj proceduri usvajanja izmjena i dopuna KZRS a to je veliki prostor za zloupotrebu ovih krivičnih djela, što prema novinarima, što prema ostalim građanima.

Na svaka **3** dana se
podnese po jedna
krivična prijava.

Naime nije za očekivati da se za tako nepoznata i u praksi sporna krivična djela, koja se prije ovih izmjena i dopuna nisu procesuirala, na svaka tri dana podnese po jedna krivična prijava. Naročito ne u prvoj godini primjene. Međutim, široko postavljena i nedovoljno precizirana krivična djela su dovela upravo do toga da se sve više ljudi odvaži da podnese krivičnu prijavu i postavi prijedlog za krivično gonjenje. Zašto je ovo bitan podatak? Kleveta je dekriminalizovana 2001. godine i od tada do 2023. nije bila krivično djelo. Dakle u svijesti građana nije bila mogućnost krivične odgovornosti za izneseno mišljenje. Čak i do 2001. godine, kleveta se gonila po privatnoj krivičnoj tužbi. Dakle nikada nije postojala situacija da se za klevetu goni po službenoj dužnosti. Naprasnim uvođenjem ove opcije u naš pravni sistem počinje da se otvara prostor za novu praksu. Međutim taj prostor je još neistražen i većina građana još i nije sasvim upoznata sa ovim krivičnim djelima i mogućnošću podnošenja krivične prijave i postavljanja prijedloga za krivično gonjenje. Kada u takvoj situaciji već u prvoj godini primjene imamo 122 krivične prijave za ova krivična djela, to može da znači da se građani „uče“ i da će u narednim godinama ovaj broj samo da raste. Nije nerazumno očekivati da se broj prijava u narednoj godini udupla. A kako još nemamo ni naznake o sudskoj i tužilačkoj praksi, to će strah i nesigurnost kod novinara i građanskih aktivista očekivano rasti.

Za sve novinare i građanske aktiviste to je jasna poruka da su lake mete i da je autocenzura lakši i sigurniji put.

A da li je bilo pozitivnih efekata ove rekriminalizacije klevete?

Kratko i jasni: nije.

Portaloida bez impresuma ima sve više, klevetničkih nepotpisanih tekstova imamo svakodnevno, iznošenja ličnih i porodičnih prilika koje nemaju veze sa javnim interesom na svakom koraku. Sve ovo govori dodatno u prilog tezi da ove izmjene KZRS nisu bile usmjerene da „očiste“ javni prostor od ovih pojava. Jer da jesu mi ne bismo bili svjedoci sve češćih portala i portaloida koji imaju za cilj samo negativna pisanja o političkim subjektima i njihovom okruženju. Da su namjere bile iskrene, mi bismo do sada već vidjeli neke efekte. Ovo naravno pod pretpostavkom da je neko od lica o kojima se piše među ovih 122 prijavitelja/oštećena. A ako nije, onda je to dokaz da političari podržavaju ovaj folklor i klevetničko blato. To onda znači da im klevete ne smetaju, nego samo istinita pisanja o koruptivnim radnjama. Što nas vraća opet na početak i potvrđuje strah da su ova krivična djela propisana sa ciljem da se učutkaju oni koji ukazuju na istinite stvari od javnog interesa.

Sve ovo ukazuje da je prva godina od rekriminalizacije klevete protekla u neizvjesnosti i strahu. Da je novinarima svakodnevni posao i život otežan, a da javni prostor nije ništa čistiji. Ako je cilj ovih izmjena i dopuna KZRS bio ono što su proklamovali predlagači (čišćenje medijskog prostora, zaštita ugleda i časti građana Republike Srpske), onda se nije uspjelo. Ako je cilj bio ono što su se novinari i građanski aktivisti pribojavali (autocenzura usljed neizvjesnosti, nepostojanja prakse i straha) onda možemo reći da se neki efekti već vide.